

Analyzing the rights of the child along with the imprisoned mother in laws and documents and explaining his needs and problems in Iranian prisons

Khadijeh Moradi¹ 1. PhD Azahra University, Tehran, Iran. Email: khadijemorady@gmail.com

Article Info**Article type:**

Research Article

Article history:

Received:

13 February , 2023

Received in revised form:2

June 2023

Accepted: 8 June 2023

Published online: 10 June

2023

ABSTRACT

The research purpose is to identify the various issues and needs of children with imprisoned mothers and their compliance with domestic and international laws related to children's rights. The research was done in two steps with qualitative approach and qualitative content analysis method. In the first step, four domestic laws and documents and three international laws have been analyzed to identify children's rights. In the second step, 32 texts including interviews, reports and lived experiences related to a child with a mother imprisoned in Iran, which were published in domestic and foreign news agencies, newspapers and databases, along with eight contents published on the personal Instagram page of one of Child rights activists have been analyzed. The results of the data analysis showed that children with imprisoned mothers have received less attention in domestic and international laws. There are no suitable conditions and facilities for children in Iran's prisons. Due to the minimum conditions and facilities in the prison, its security environment and keeping the child with other prisoners, the prison is not a suitable environment for keeping the child. It is better to keep the child together with the mother in home-like institutions away from the prison environment.

Keywords:Child with Imprisoned
Mother, Child's Rights,
Child, Mother in Prison,
Laws and Documents

Cite this article: Moradi, Kh.(2023). Analyzing the rights of the child along with the *Journal of Social Problems of Iran*, 13 (2),69-84.

<https://doi.org/10.22059/ijisp.2023.92827>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.org/10.22059/ijisp.2023.92827>

تحلیل حقوق کودک همراه با مادر زندانی در قوانین و اسناد و تبیین نیازها و مشکلات

وی در زندان‌های ایران

خدیدجه مرادی^۱

۱. دکتری تخصصی دانشگاه الزهراء، تهران، ایران، رایانامه: khadijemorady@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف از پژوهش، شناسایی مسائل و نیازهای مختلف کودکان همراه با مادران زندانی و انطباق آن‌ها با قوانین و اسناد داخلی و بین‌المللی حقوق کودک است. پژوهش در دو گام با رویکرد کیفی و روش تحلیل محتوای کیفی انجام شده است. در گام اول، برای شناسایی حقوق کودک چهار قانون و سند داخلی و سه قانون بین‌المللی تحلیل شده‌اند. در گام دوم، ۳۲ متن شامل مصاحبه، گزارش و تجربه‌های زیسته مرتبط با کودک همراه با مادر زندانی در ایران که در خبرگزاری‌های داخلی و خارجی، روزنامه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی منتشر شده بودند همراه با هشت مطلب منتشر شده در صفحه شخصی اینستاگرام یکی از فعالان حقوق کودک، تحلیل شده‌اند. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد به کودکان همراه با مادران زندانی در قوانین و اسناد داخلی و بین‌المللی کمتر توجه شده است. شرایط و امکانات مناسبی برای کودکان در زندان‌های ایران وجود ندارد. به دلیل شرایط و امکانات حداقلی در زندان، محیط امنیتی آن و نگهداری کودک با دیگر زندانیان، زندان محیط مناسبی برای نگهداری کودک نیست. بهتر است کودک همراه با مادر در موسسه‌های شبیه خانه دور از محیط زندان نگهداری شوند تا تعامل بهتری با مادر ایجاد نموده و نیازهای دوران کودکی وی همچون بازی، آموزش و یادگیری تامین گردد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۴	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۳/۱۲	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۱۸	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۳/۲۰	
کلیدواژه‌ها:	
کودک همراه با مادر زندانی، حقوق کودک، کودک، مادر زندان، قوانین و اسناد.	

استناد: مرادی، خدیجه. (۱۴۰۱). تحلیل حقوق کودک همراه با مادر زندانی در قوانین و اسناد بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۱۳(۱)، ۶۹-۸۴.

<https://doi.org/10.22059/ijssp.2023.92827>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. © نویسندگان.

DOI: <https://doi.org/10.22059/ijssp.2023.92827>

۱. مقدمه

سنگ بنای زندگی سالم و سعادتمندانه فرد در دوران کودکی و در تعامل با اعضای خانواده به ویژه مادر شکل می‌گیرد. می‌توان ادعا نمود که دامان مادر مهمترین مدرسه و اولین پایگاه تربیتی فرد است. چنانچه فردی در دوران کودکی مشکلات و آسیب‌های روانی و اخلاقی را تجربه کند در آینده نیز دچار نابسامانی‌های روانی و اخلاقی خواهد بود. تولد در یک خانواده و پرورش در یک محیط از اختیار کودک خارج است. برخی از کودکان مجبور هستند به دلیل شرایط مادران خود بخشی از سال‌های کودکی خود را در زندان همراه با مادر بزهکار خود سپری کنند. سالانه تعدادی کودک در حالی که دستان مادرانشان را می‌گیرند به محیط تیره و تاریک زندان می‌روند و چهار دیواری زندان جدیدشان می‌شود. از سوی دیگر، کودکانی نیز هستند که هرگز خانه‌ای جز سلولی که در آن به دنیا آمده‌اند، نشناخته‌اند. این کودکان در معرض مشکلات جسمی و روحی متعددی هستند که می‌تواند زمینه‌ساز بروز آسیب‌های متعدد بعدی گردد.

گرچه زندانیان زن در کشور ایران و دیگر کشورهای جهان درصد کمی از جمعیت زندانیان (دو الی سه درصد) را شکل می‌دهند اما نتایج پژوهش (شاهینوندی؛ ریسی‌وانانی؛ سلطانی، ۱۳۸۹) نشان از افزایش روند ورود زنان به زندان دارد. یکی از مهمترین مشکلات مدیریت زندان زنان، مادرانی هستند که کودکان نوزاد و یا خردسال دارند و جدایی آنان از یکدیگر به دلیل حبس تاثیر شوک‌آمیز و طولانی مدت بر آن‌ها می‌گذارد (ربانی‌خراسگانی؛ شعبانی، ۱۳۹۳). نگهداری از کودک همراه با مادر در زندان موضوع پیچیده‌ای است و قضاوت در مورد اینکه آیا قرار گرفتن در زندان به نفع کودک است، بسیار دشوار است (ساندین؛ هالدن^۱، ۲۰۰۳). از یک سو دلبستگی کودک به مادر برای رشد کودک و ایجاد رابطه امن برای وی در دوران کودکی اهمیت دارد و همچنین بر عدم ارتکاب مجدد جرم مادر و امید به آینده وی نقش دارد اما از سوی دیگر محیط و شرایط زندان می‌تواند مشکلاتی را برای کودک ایجاد و در رشد وی تاثیرگذار باشد. در قوانین بین‌المللی سازمان ملل متحد (همچون قواعد بانکوک) و همچنین در قوانین ملی کشورها تاکید شده است که تا جایی که امکان دارد برای زنان باردار و زنانی که داری کودک خردسال هستند از مجازات‌های جایگزین حبس استفاده شود و تنها زمانی کودک خردسال همراه با مادر در زندان به سر ببرد که جایگزینی برای مجازات جرم مادر وجود نداشته باشد (سی.اس.ام.سی^۲، ۲۰۱۲). بیشتر نظام‌های عدالت کیفری بر این مسئله توافق دارند که زندگی کودک در زندان با مادرش به نفع کودک است، اما دیدگاه‌ها در مورد اینکه کدام کودکان باید اجازه زندگی در زندان را داشته باشند، هم بین کشورها و هم در داخل کشورها بسیار متفاوت است (رابرتسون^۳، ۲۰۰۸). در صورت محکومیت مادر به حبس در زندان و نگهداری کودک با ایشان باید منافع و مصلحت کودک در کلیه امور رعایت شود، کشورهای مختلف سعی داشته‌اند برای حفظ منافع و حقوق کودکان سازوکارهایی را اتخاذ نمایند تا کمترین مشکل برای کودک ایجاد شود.

در کشورهای مختلف سنی که کودک می‌تواند با مادر خود در زندان زندگی کند براساس سیاست‌ها و خطمشی‌های آن‌ها متفاوت است. برای مثال، در کنیا مادران اجازه دارند فرزندان خود را تا رسیدن به سن چهار سالگی، در آلمان و اسپانیا تا سن ۶ سالگی و در کامبوج تا سه سالگی در زندان همراهی کنند و کشورهای مانند نروژ ورود کودکان به زندان با والدین را ممنوع است (شورای کوآکر در امور اروپا^۴، ۲۰۰۷). به طور کلی کودک از زمان تولد تا حداکثر هفت سالگی می‌تواند یکی از والدین خود را در زندان همراهی کند. دورانی که بهترین سال‌های کودک را شکل می‌دهند و زندگی کودک عمیقاً تحت تأثیر محیط، تغذیه، حمایت و مراقبت اطرافیان خود

¹ Sandin & Halldén

² CSMC

³ Robertson

⁴ Quaker Council for European Affairs

است (موگونگو^۱، ۲۰۲۰). بر این اساس کشورهای توسعه‌یافته همچون استرالیا سیاست‌هایی را در قالب دستورالعمل‌هایی برای نگهداری کودک در زندان همراه با مادر تدوین نموده‌اند (والکر؛ بالدری؛ سولیوان^۲، ۲۰۱۹). سیاست‌های اصلی نگهداری کودک همراه با مادر در زندان که در دستورالعمل کشور استرالیا ذکر شده، شامل موارد زیر است:

- نگهداری کودک در زندان همراه با مادر به نفع کودک است.
 - ظرفیت محل نگهداری از کودک و در دسترس بودن آن.
 - ماهیت و شرایط جرایم زن (زنانی که مرتکب جرایم جنسی یا جرایم علیه کودکان شده‌اند معمولاً واجد شرایط نگهداری از کودک نیستند).
 - با استفاده از آزمایش‌های مختلف ثابت شود که مادر از داروهای غیرقانونی استفاده نمی‌کند (از طریق آزمایش ادرار) و هیچ عامل دیگری همچون مشکلات جسمی و روحی توانایی او را برای مراقبت از کودک مختل نمی‌کند.
 - حضانت قانونی کودک بر عهده مادر است.
 - اداره، نظم و امنیت زندان توسط کودک ساکن در زندان تهدید نخواهد شد.
- کودکی که همراه مادر خود در زندان به سر می‌برد، مرتکب هیچ جرمی نشده و نباید با وی همچون یک زندانی رفتار شود، رنج زندان را متحمل گردد و یا نادیده گرفته شود. این کودک باید از حقوق و امتیازات کودکان عادی جامعه برخوردار باشد و شرایط زندگی وی باید همچون همسالان عادی خود باشد. باید در رفتار و همچنین فراهم کردن شرایط و امکانات زندان، مصالح عالییه کودک را در نظر گرفت. مسائلی که این کودکان با آن روبرو هستند، متفاوت است. آنچه در این پژوهش مدنظر است مسائل و مشکلات مربوط به مدت زمانی است که کودک همراه با مادر خود در زندان زندگی می‌کند. هدف پژوهش حاضر شناسایی مسائل و نیازهای مختلف کودکان همراه با مادران زندانی و انطباق آن‌ها با قوانین و اسناد داخلی و بین‌المللی مرتبط به حقوق کودک است. پرسش‌های پژوهش این است که ۱. کودک همراه با مادر زندانی در قوانین و اسناد بین‌المللی و داخلی چه حقوقی دارند؟ ۲. مشکلات و نیازهای کودک همراه با مادر زندانی در زندان‌های ایران کدامند؟ نتایج این پژوهش به سازمان زندان‌ها کمک خواهد کرد تا مداخلاتی را برای بهبود شرایط و وضعیت این کودکان تدوین نماید.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های انجام شده در ایران بیشتر درباره تاثیر زندان و نبود والدین بر فرزندان زندانیان است (معروفی، ۱۳۸۹؛ باقی، موسوی، ۱۳۹۶؛ میرکمالی، مهدوی، ۱۴۰۰) و کمتر به بررسی حقوق کودکان همراه با مادران زندانی پرداخته‌اند. ربانی‌خراسگانی و شعبانی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی به بررسی وضعیت کودکان ساکن در زندان به همراه مادران زندانی پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که قوانین حمایتی آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها برای کودکان در تعدادی از زندان‌های ایران اجرا نمی‌شود. محیط زندان برای کودکان مناسب نیست، فضای ناآرام و متشنج، درگیری زندانیان با یکدیگر، ترس، اضطراب، درگیری‌های لفظی و فیزیکی زندانیان، افسردگی و ناامیدی مادران از آینده، عدم تمایل مادر به نگهداری از کودک، کمبود محبت شدید کودک از سوی مادر، نداشتن کمترین امکانات زندگی، بازی و حتی آموزش از مهمترین مشکلات کودکان همراه با مادران

¹ Muguongo

² Walker, Baldry, Sullivan

زندانی است. گرچه برخی از مشکلات کودکان در این پژوهش ذکر شده است اما حقوق این کودکان با مواد ذکر شده در قوانین و اسناد بین‌المللی و داخلی بررسی و تحلیل نشده است.

در خارج از ایران نیز بیشتر پژوهش‌ها بر فرزندان زندانیان و تاثیر زندان بر خانواده و فرزندان زندانیان پرداخته‌اند و پژوهش‌های کمتری به حقوق کودکان همراه با مادران زندانی تمرکز کرده‌اند. دفتر سازمان ملل متحد کواکر^۱ در سال ۲۰۰۵ توسط الیجس^۲ پژوهشی را با عنوان «نوزادان و کودکان کوچک مقیم در زندان‌ها»^۳ منتشر کرد و در نهایت رهنمودهایی برای تهیه پیش‌نویس قوانین، مقررات، سیاست‌ها و برنامه‌های مربوط به نوزادان و کودکان کوچک مقیم در زندان را پیشنهاد نمود. در سال ۲۰۰۸ نیز این دفتر توسط رابرتسون پژوهشی با عنوان «کودکان زندانی شده براساس شرایط»^۴ منتشر کرد و در آن به وضعیت کودکان زندانی همراه با والدین قبل از ورود به زندان و بعد از خروج از زندان پرداخته است. پوسو، ویرولا^۵ (۲۰۱۰) با تحلیل اسناد و مصاحبه با کارکنان و زندانیان دو زندان دارای بخش‌های ویژه کودکان در فنلاند به بررسی وضعیت این کودکان پرداخته و بدین نتیجه رسیده است که کودکانی که در زندان با والدین خود زندگی می‌کنند، از نظر نهادی نامرئی هستند. گرچه امکاناتی برای اقامت و بازی کودکان در نظر گرفته شده است، اما هیچ اطلاعاتی در مورد کودکان جمع‌آوری نمی‌شود، همچنین نظارت یا حمایت از ورود، اقامت، یا برنامه‌ریزی زندگی آن‌ها پس از زندان به عنوان بخشی از کار سازماندهی نشده است. جاوید^۶ (۲۰۱۱) با توزیع پرسشنامه بین مادران زندانی، به عنوان پاسخگوی اولیه، به بررسی نیازهای مختلف کودکان همراه مادران خود در زندان‌های پاکستان پرداخته و مداخلاتی را ارائه نموده است که می‌تواند وضعیت کودکانی را که با مادرانشان در زندان زندگی می‌کنند را بهبود بخشد. وامبویی^۷ (۲۰۱۱) و چروییوت^۸ (۲۰۱۹) به تحلیل حقوق کودکان همراه با مادران زندانی خود در زندان‌های کنیا، مازو^۹ (۲۰۱۲) به بررسی وضعیت سن کودکان همراه با مادران زندانی در آفریقای جنوبی پرداخته‌اند.

براساس مطالعه پژوهش‌های پیشین و تحلیل آن‌ها مهمترین مشکلات کودکان همراه با مادران زندانی استخراج گردید (شکل شماره یک). سلامتی جسمی کودک، نیازهای رشد، امنیت و ایمنی و مسائل خروج از زندان مهمترین مفاهیم استخراج شده از مطالعه و تحلیل پژوهش‌های پیشین بوده است.

¹ Quaker United Nations Office

² Alejos

³ Babies and Small Children Residing in Prisons

⁴ Children Imprisoned by Circumstance

⁵ Pösö, Rosi

⁶ Javeed

⁷ Wambui

⁸ Cheruiyot

⁹ Mazoue

شکل ۱: مهمترین مشکلات شناسایی شده از تحلیل پژوهش‌های پیشین (پژوهشگر)

تفاوت پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین این است که تمرکز این پژوهش بر ۱. شناسایی حقوق کودکان همراه با مادران زندانی براساس مواد مطرح شده در قوانین و اسناد بین‌المللی و داخلی، ۲. شناسایی مشکلات و نیازهای کودکان همراه با مادران زندانی در طول زندگی در زندان در کشور ایران بوده است.

۳. روش

براساس هدف و پرسش‌های پژوهش از رویکرد کیفی و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شده است. پژوهش در دو گام انجام شده است:

- گام نخست، اسناد و قوانین داخلی و همچنین اسناد و قوانین بین‌المللی در حوزه کودکان همراه با مادران زندانی شناسایی و گردآوری شده و با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی تجزیه و تحلیل شده‌اند. چرایی و دلیل انتخاب اسناد و قوانین داخلی و بین‌المللی در جدول شماره یک مشخص شده است.

جدول ۱: چرایی و دلیل انتخاب اسناد و قوانین مورد بررسی در پژوهش

هدف و دلیل انتخاب	چرایی انتخاب	سند یا قانون
تحلیل محتوای کیفی با هدف شناسایی و استخراج مواد، مفاهیم و الزمات مربوط به حقوق کودک همراه با مادران زندانی در قوانین و اسناد داخلی و بین‌المللی	مهمترین قانون در ایران در زمینه حمایت از کودکان به ویژه کودکان در معرض خطر و بزه دیده	قانون حمایت از اطفال و نوجوانان
	جدیدترین مجموعه مقررات و قواعد برای کشف جرم، صدور رأی و ... در ایران	قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲
	آیین‌نامه اجرایی نحوه مدیریت زندان، بازداشتگاه‌ها، مراکز حرفه‌آموزی، اشتغال و سایر مراکز در ایران	آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور
	آیین‌نامه چگونگی جداسازی زندانیان از یکدیگر در زندان و بازداشتگاه‌های ایران	آیین‌نامه طبقه‌بندی زندان

سند یا قانون	چرایی انتخاب	هدف و دلیل انتخاب
پیمان نامه کنوانسیون حقوق کودک	پیمان نامه بین المللی منتشر شده توسط سازمان ملل متحد در زمینه حقوق کودک و پیوستن کشور ایران به آن و الزام رعایت مواد آن	
قواعد بانکوک	سند بین المللی منتشر شده توسط سازمان ملل متحد در خصوص مدیریت زندان زنان و نحوه رفتار با زندانی زن	
قوانین زندان اروپا	تدوین شده توسط شورای اروپا و دربردارنده استانداردهای مدیریت زندان و رفتار با زندانیان در ۴۷ کشور شورای اروپا	

- گام دوم، مطالبی که درباره کودکان همراه با مادران زندانی در وبسایت‌های داخلی و خارجی، خبرگزاری‌های داخلی و خارجی، روزنامه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی منتشر شده بودند با کلیدواژه‌های «کودکان همراه با مادران زندان»، «کودکان زندان»، «کودکان در زندان» و «اطفال همراه با والدین در زندان» جستجو گردید و مطالب بازبایی شده، گردآوری و با روش تحلیل محتوای کیفی تجزیه و تحلیل شدند. مطالب گردآوری شده شامل گزارش‌هایی از وضعیت زندان زنان و کودکان همراه با مادران زندانی، مصاحبه‌های منتشر شده با زنان دارای کودک در زندان، مصاحبه با زنان آزاد شده از زندان، صحبت‌های مسئولانی که از زندان زنان بازدید داشته و از نزدیک شاهد وضعیت کودکان در زندان بوده‌اند و همچنین صحبت‌های فعالان حوزه حقوق کودک بوده است.
 - گام سوم، صفحه شخصی اینستاگرام یکی از فعالان حقوق کودکان که مطالبی را درباره کودکان همراه با مادر زندانی منتشر کرده بود، شناسایی و مطالب مرتبط به کودکان همراه با مادران زندانی اعم از متن نوشته، فیلم و مصاحبه‌ها از صفحه ایشان گردآوری و تحلیل محتوای کیفی شدند.
- تعداد مطالب شناسایی شده از گام‌های دوم و سوم همراه با چرایی و دلیل انتخاب آن‌ها در جدول شماره دو ذکر شده است.

جدول ۲: تعداد مطالب شناسایی شده از گام‌های دوم و سوم همراه با چرایی و دلیل انتخاب آن‌ها

مطالب گردآوری شده	تعداد	چرایی انتخاب
وبسایت‌ها و خبرگزاری‌های داخلی	۱۲	شناسایی مشکلات کودکان همراه با مادران زندانی براساس تجربه‌زیسته افراد مختلف در داخل کشور
روزنامه و مجلات داخلی	۵	
وبسایت‌ها و خبرگزاری‌های خارجی	۱۵	شناسایی مشکلات کودکان همراه با مادران زندانی براساس اظهارات افرادی که در این زمینه تجربه داشته و یا پژوهش کرده‌اند اما امکان انتشار آن را در داخل کشور ایران نداشته‌اند.
مطالب گردآوری شده از اینستاگرام فعال حوزه کودک	۸	شناسایی مشکلات کودکان همراه با مادران زندانی براساس مصاحبه‌ها، فیلم‌ها و متن‌نوشته‌هایی که توسط فعال حوزه کودک در شبکه اجتماعی منتشر شده‌اند.

۴. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های گردآوری شده ابتدا توسط پژوهشگر بررسی مقدماتی شده‌اند و بعد از انتخاب مناسبترین و مرتبطترین داده، داده‌های گردآوری شده وارد نرم‌افزار مکس کیودی^۱ ۲۰۲۰ شده‌اند. مطالب یک به یک مطالعه و در مرحله اول کدگذاری اولیه انجام شد، سپس کدهای اولیه براساس میزان مشابهت در یک گروه قرار گرفتند و مقوله‌ها مشخص گردیدند و در نهایت براساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش، تحلیل انجام شد.

^۱ MAXQDA 2020

۵. یافته‌های تحلیل محتوای کیفی قوانین و اسناد داخلی

مفاهیمی که از تحلیل محتوای کیفی قوانین و اسناد داخلی و بین‌المللی شناسایی و استخراج شده‌اند به ترتیب در جدول‌های شماره سه و چهار نشان داده شده‌اند.

جدول ۳: یافته‌های تحلیل محتوای کیفی قوانین و اسناد داخلی

مواد ذکر شده در قوانین و اسناد	مفاهیم
ماده ۵۲۳ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، ماده ۱۵۸ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی زندان	سن نگهداری از کودک همراه با مادر زندانی
ماده ۱۵۸ (ت) آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور	تغذیه مناسب کودک شیرخوار، زن باردار و مادر دارای کودک
ماده ۴ (ج و د) آیین‌نامه طبقه‌بندی زندان	
ماده ۴ (ج) آیین‌نامه طبقه‌بندی زندان	امکانات بهداشتی
ماده ۴ (د) آیین‌نامه طبقه‌بندی زندان، ماده ۶ (بند پ) قانون حمایت از اطفال و نوجوانان	نگهداری جداگانه زنان باردار و کودکان شیرخوار با مادرانشان
ماده ۴۲ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور	عدم نگهداری از زن باردار و دارای کودک در اتاق یک نفره (به عنوان تنبیه)
ماده ۳۰۷ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، ماده ۶ (بند ت) قانون حمایت از اطفال و نوجوانان	الزام تهیه اوراق سجلی و هویتی برای کودکان فاقد اوراق هویتی
تبصره ماده ۱۵۸ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور	دایر نمودن مهدکودک برای کودکان دو تا شش سال

همان‌گونه که در جدول شماره سه مشخص است در مجموعه قوانین و اسناد داخلی مورد بررسی، تنها پنج ماده به کودک همراه با مادر زندانی اشاره شده است. مفاهیمی همچون سن نگهداری از کودکان همراه با مادران (با بیشترین تکرار) تغذیه، شرایط نگهداری و جداسازی مادر و کودک از سایر زندانیان در برخی از اسناد ذکر شده است. دایر نمودن مهدکودک برای کودکان تنها در تبصره ماده ۱۵۸ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها ذکر شده است.

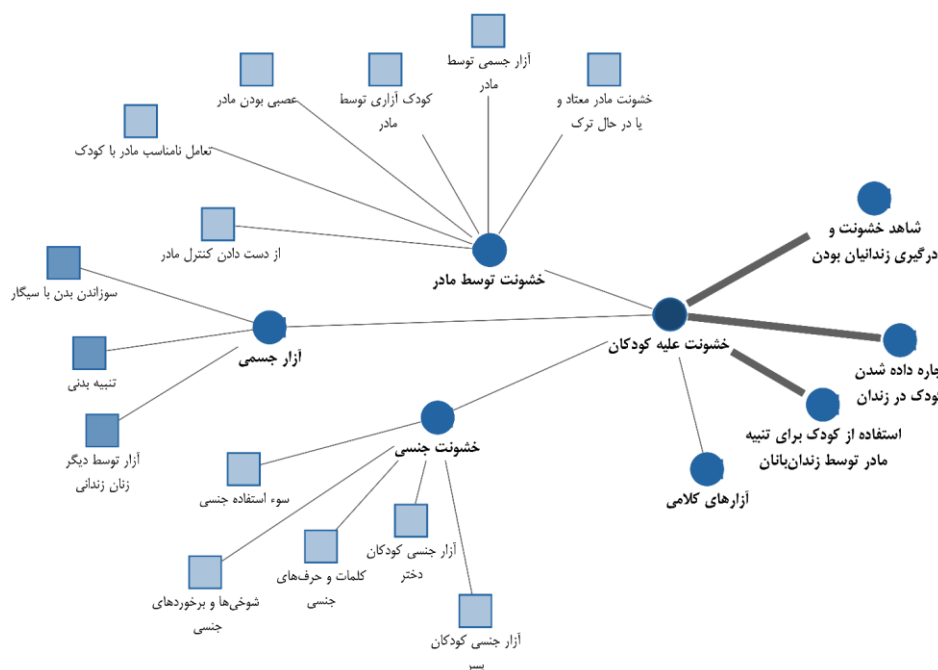
جدول ۴: یافته‌های تحلیل محتوای کیفی قوانین و اسناد بین‌المللی

مواد ذکر شده در قوانین و اسناد	مفاهیم
ماده ۵ قواعد بانکوک	دسترسی مرتب به منبع آب برای مراقبت‌های فردی کودکان و زنان
ماده ۹ قواعد بانکوک	تحت معاینه قرار گرفتن کودک همراه مادر زندانی
ماده ۹ قواعد بانکوک	فراهم کردن مراقبت‌های بهداشتی مطابق مراقبت‌های موجود در جامعه
ماده ۱۵ قواعد بانکوک	توجه به نیازهای خاص زنان باردار و زنان دارای کودک
ماده ۲۵ (۲) اعلامیه جهانی حقوق بشر	حق برخورداری از حمایت اجتماعی کودک
ماده ۲ (۱) و ۲ (۲) پیمان‌نامه حقوق کودک	عدم تبعیض نژاد، رنگ، جنسیت، زبان، مذهب، عقاید سیاسی و ...
ماده ۳ (۱) پیمان‌نامه حقوق کودک، ماده ۳۶/۱ قانون زندان اروپا	رعایت منافع عالی‌تر کودک
ماده ۳ (۲) پیمان‌نامه حقوق کودک	الزام حمایت از رفاه کودک
ماده ۳۶/۲ قانون زندان اروپا	دایر نمودن مهدکودک با کارکنان واجد شرایط
ماده ۳۶/۳ قانون زندان اروپا	ایجاد محل ویژه برای نگهداری از کودکان همراه با مادران زندانی
ماده ۳۵/۲ قانون زندان اروپا	حمایت از آموزش و یادگیری کودکان
ماده ۳۵/۳ قانون زندان اروپا	حمایت از کودک بعد از خروج از زندان

تحلیل محتوای کیفی قوانین و اسناد بین‌المللی نشان داد که به استثنای قواعد بانکوک و قانون زندان اروپا، موضوع کودکان همراه با مادران زندانی کمترین توجه را به خود جلب کرده است. پیمان‌نامه حقوق کودک به طور خاص به حقوق کودکان همراه با مادران زندانی اشاره‌ای نکرده است، اما حاوی قوانینی است که به این گروه مربوط می‌شود. پیمان‌نامه حقوق کودک تأکید می‌کند که کودک حق دارد با والدین خود زندگی کند مگر اینکه این امر با منافع عالی‌ه کودک ناسازگار باشد. دولت موظف است از کودکی که از محیط خانوادگی محروم است حمایت ویژه‌ای نماید. در تمام تصمیماتی که بر کودک تأثیر می‌گذارد، از جمله زمان یا سن جدایی از مادر زندانی، منافع عالی‌ه کودک باید در اولویت قرار گیرد. علاوه بر این، کودک نباید در نتیجه حبس مادرش مورد تبعیض قرار گرفته و از حقوق خود همچون آموزش، یادگیری و تفریح محروم شود.

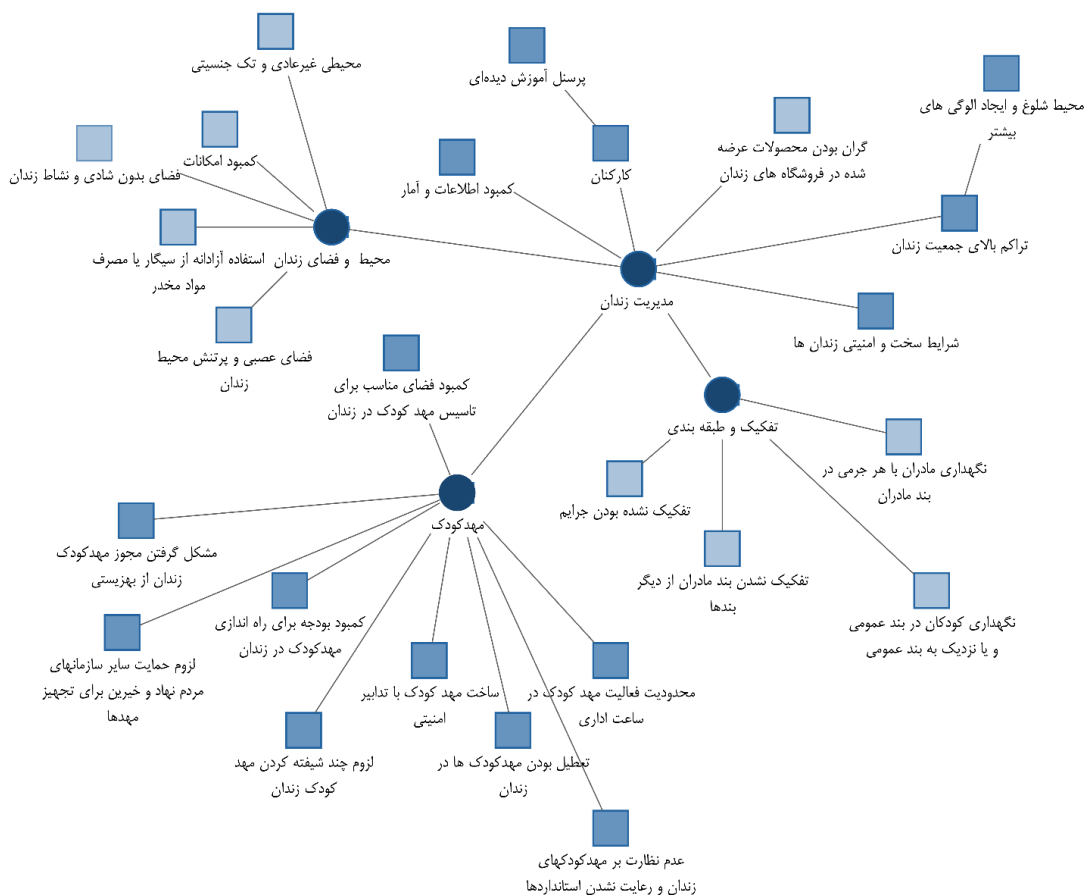
۵-۱- شناسایی مشکلات و نیازهای کودکان همراه با زندانی‌های ایران

با تحلیل محتوای داده‌های گام دوم پژوهش، مشکلات و نیازهای کودکان همراه با مادران زندانی شناسایی و استخراج گردید. آسیب‌های زندان بر کودک، خشونت علیه کودک در زندان، نیازهای دوران کودکی (یادگیری، بازی و تعامل با همسالان)، نیازها و مشکلات مادر در زندان، مشکلات مرتبط با مدیریت زندان، مشکلات هنگام جدایی کودک از مادر، سلامت جسمی و روحی کودک و مادر، خشونت جسمی، جنسی و کلامی، تغذیه نامناسب، کمبود امکانات پایه و خدمات بهداشتی-درمانی نامناسب، از مهمترین مفاهیم شناسایی شده بوده‌اند. مقوله‌های اصلی و فرعی مربوط به برخی از این مفاهیم (به عنوان نمونه) در شکل‌های شماره دو و سه نشان داده شده‌اند.

شکل ۲: مقوله و مقوله‌های فرعی مرتبط به مفهوم خشونت علیه کودکان همراه با مادران زندانی

همانگونه که در شکل شماره دو مشخص شده است، کودک در زندان با انواع خشونت جسمی، جنسی، کلامی از سوی سایر زندانبانان، کارکنان و همچنین مادر خود به ویژه مادران معتاد و در حال ترک روبرو هستند. اجاره دادن کودک و استفاده از وی به عنوان ابزاری برای تنبیه از انواع دیگر خشونت‌های علیه کودک همراه با مادر زندانی بوده است.

شکل ۳: مقوله و مقوله های فرعی مرتبط به مفهوم مشکلات مربوط به مدیریت زندان

سلامت جسم و سلامت روان کودک و همچنین سلامت جسم و روان مادر که ارتباط نزدیکی با کودک دارد به دلیل شرایط زندان، نحوه مدیریت زندان و کمبود حداقل امکانات پایه و اساسی تحت تاثیر قرار می گیرد. عدم تفکیک مادران از دیگر زندانیان، تراکم بالای جمعیت زندان، تعامل کودکان با دیگر زندانیان زن، نداشتن محیط بازی و زندگی شاداب، تعامل نداشتن با همسالان، کمبود یادگیری و آموزش و شفاف نبودن آمار و اطلاعات مربوط به کودک در زندان از مهمترین مشکلات شناسایی شده کودکان در زندان است. تغذیه نامناسب، کمبود جیره غذایی، کیفیت پایین مواد غذایی و همچنین نبود تغذیه ویژه کودکان و زنان باردار، نبود امکانات پایه، عدم آگاهی مادران از نحوه تعامل با کودک، ترویج مواد مخدر، شرایط نامناسب بهداشتی، آشنایی کودک با بزهکاری و احتمال ارتکاب به جرم وی در بزرگسالی، نبود مهدکودک و کارکنان آموزش دیده، تعامل کم سازمان های مردم نهاد با زندان، مسائل و مشکلات خروج از زندان از دیگر مشکلات شناسایی شده، بوده اند.

جدول شماره ۵ بخشی از متن مصاحبه های پژوهش را نشان داده است:

جدول ۵. متن برخی از مصاحبه‌ها

<p>کودکان در زندان از نزدیک شاهد انواع خشونت هستند. رفتارهای خشن بین زندانیان با یکدیگر، نزاع و درگیری آن‌ها با یکدیگر، آسیب رساندن زندانیان به یکدیگر، خشونت بین زندانی و زندانبان و یا آسیب به خود که توسط برخی از زندانیان زن در زندان انجام می‌شود. مشاهده این رفتارها از نزدیک توسط کودک با توجه به شریط سنی وی اثراتی را بر سلامت روان وی در آینده دارد.</p>
<p>زندان از اسمش مشخص است کمبودهایی دارد مثل محیط بیرون نیست بچه‌های کوچکی که در زندان هستند به غذا سالم و مغذی، بهداشت کافی، آب سالم، هوای تمیز و مناسب ندارند. خب مثل بچه‌های عادی هم نمی‌توانند بازی کنند و تحرک داشته باشند. وضعیت بهداشت زندان هم خوب نیست و خیلی امکانات زیادی هم برای بهداشت ندارد. خیلی از زندانی‌های زن سیگار می‌کشند بعضی‌ها معتاد هستند زنان معتاد تعادل روحی ندارند و بچه‌ها اذیت می‌شوند.</p>
<p>زنهایی که معتاد هستند و بچه دارند خودشان به بچه‌ها آسیب می‌زنند. خب، خود این زنان چون معتاد هستند خیلی زمان‌ها تعادل روحی ندارند بچه‌ها را کتک می‌زنند یا خودم از نزدیک دیدم که بدن بچه‌ها را سوزانده‌اند و یا وقتی موارد بهش نرسیده است بچه‌ها را شدید کتک زدند. زنان معتاد دیگر هم همینطورن و به بچه‌ها آسیب می‌زنند. بچه‌ها آزار جنسی هم می‌بینن باید خیلی مواظب بچه‌ها بود و گرنه برخی از بچه‌ها توسط بعضی از زندانی‌ها آزار جنسی می‌بینن مخصوصا پسرها.</p>
<p>خیلی از مهد کودک صحبت می‌شه اما وقیمت اینه که مهد کودک زندان شبیه مهد کودکی که شما می‌شناسی یا دیدی نیست. خیلی وقت‌ها مهدکودک تعطیل است و فقط اسمش وجود دارد. بعضی وقت‌ها فقط یک عکس و فیلم میگیرن که مثلا زندان مهدکودک دارد اما بعد از افتتاح کلا اون مهد کودک تعطیل می‌شود و فقط اسمش وجود دارد. اگر هم مهدکودک باشد خیلی محدوده ساعت‌های آن و افرادی که اونجا کار می‌کنن خودشون هم بلد نیستند که چگونه باید با بچه رفتار کنند. امکانات هم که نداره و شاید یک اتاق را بشود گفت به مهد کودک.</p>
<p>زندانی‌ها تو زندان زیاده‌مانگونه که گفتید باید برای مادران امکانات خاصی داشت اما زندانهای ایران این امکانات رو ندارن که جای ویژه‌ای بای مادران داشته باشند یا به مادران آموزش بدن مادران معمولا با زن‌های دیگه زندانی هستند و بچه‌ها هم با زندانی‌های دیگه برخورد دارن کلا زندان جا خوبی برای بزرگ‌ها نیست چه برسه به بچه که با کلی زندانی با جرمهای مختلف روبرو هستند.</p>
<p>زندانی‌های زن سواد زیادی ندارن خیلی‌هاشون از خانواده‌های فقیر هستند خودشون خیلی زجر کشیده‌اند و در خانواده‌هایی بزرگ شدند که مشکلات زیادی داشتند و برای همین مشکلات و خانواده‌هاشون دست به خلاف زدند. بعضی‌هاشون خیلی دوست دارند که بچه‌هاشون شبیه خودشون نشوند اما نمی‌دانند با بچه‌هاشون چطوری رفتار کنند و چون خودشون هم مشکلات زیادی دارند عملا نمی‌تونند کاری انجام بدن. در زندان هم آموزش خاصی به این زن‌ها نمی‌دهند. خود کارکنان زندان با این بچه‌ها خوب رفتار نمی‌کنند. بعضی مواقع اونها را تحقیر می‌کنند و آزار می‌دهند. کارکنان هم اصلا برای این کار آموزش نمی‌بینند.</p>

۶. بحث و تفسیر

براساس اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱ دوران کودکی مراقبت‌ها و مساعدت‌های ویژه‌ای را طلب می‌کند. کودک برای رشد کامل و متعادل شخصیتی خود باید در محیط خانواده و در فضایی مملو از خوشبختی، محبت و تفاهم بزرگ شود. براساس بند یک ماده سه پیمان نامه حقوق کودک در کلیه اقدامات مربوط به کودک باید منافع عالی کودک مود توجه قرار گیرد. برای ایجاد رابطه امن کودک به واسطه حضور مادر، افزایش اعتماد به نفس وی و شکل‌گیری شخصیت مستقل کودک، مادر این امکان را دارد تا فرزند خود را تا سن دو سالگی و یا بیشتر در زندان نزد خود نگه دارد. در ایران طبق ماده ۵۲۳ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ جدا کردن کودک تا دو سالگی از مادر منع شده است اما این قانون درباره کودکان بزرگ‌تر تکلیفی معین نکرده است. آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها (مصوب اردیبهشت ۱۴۰۰) حضور کودکان تا سن شش سالگی را در زندان‌ها به شورای طبقه‌بندی زندان که متشکل از هفت نفر که اغلب مرد، از بین مدیران و غیرمتخصص در روانشناسی و تربیت کودک هستند، واگذار شده است.

آمار و اطلاعات شفافی از تعداد کودکانی که همراه با مادر خود در زندان به سر می‌برند در ایران وجود ندارد و همین امر باعث می‌شود تا توجه چندانی به وضعیت این کودکان نشود و محیط نامناسب زندان نقض هرچه بیشتر حقوقشان را به دنبال داشته باشد. تحلیل محتوای کیفی قوانین و استانداردهای داخلی نشان داد که کودکان همراه با مادران زندانی در قوانین و اسناد داخلی ایران نادیده گرفته شده‌اند. در بند پ ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان که وظایف سازمان زندان‌ها و اقدامات تامینی کشور را

¹ Universal Declaration of Human Rights (UDHR)

مشخص کرده است، به کودکان و نوجوانان کانون‌های اصلاح و تربیت و همچنین کودکان و نوجوانانی که یکی از والدین آن‌ها زندانی است، اشاره شده است اما به کودکانی که همراه با مادران خود در زندان نگهداری می‌شوند، اشاره‌ای نشده است. بند ۶ ماده ۱۵۸ آیین‌نامه سازمان زندان‌ها به تغذیه کودک شیرخوار و زنان باردار و در ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی زندانیان به تغذیه و جداسازی کودک شیرخوار و زنان باردار از دیگر زندانیان اشاره شده است. در ماده ۳۰۷ آیین‌نامه سازمان زندان‌ها و ماده ۶ (بند ۶) قانون حمایت از اطفال و نوجوانان به الزام تهیه اوراق سجلی و هویتی برای کودکان فاقد اوراق هویتی تأکید شده است.

نتایج تحلیل قوانین و اسناد داخلی و بین‌المللی نشان داد که کودکانی که با مادران خود در زندان زندگی می‌کنند، مجرم نیستند و نباید با آن‌ها همچون زندانی رفتار کرد (ماده ۳۷ پیمان‌نامه حقوق کودک). باید از زندان به عنوان آخرین گزینه برای مجازات مادران باردار و دارای کودک استفاده نمود. حبس‌زدایی، تعویق مجازات زندان (براساس ماده ۵۰۱ آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، اجرای مجازات پس از زایمان حداکثر تا شش ماه و دوران شیردهی حداکثر تا رسیدن کودک به سن دو سالگی به تشخیص و دستور قاضی اجرای احکام به تعویق می‌افتد)، جایگزین حبس و انجام خدمات اجتماعی، استفاده از پابند الکترونیکی، زندان باز و دادن مرخصی بیشتر برای مادر باردار و دارای کودک مواردی هستند که می‌توان به جای مجازات زنان به ویژه زنان دارای فرزند استفاده کرد. می‌توان در قوانین مجازات زندان برای مادر باردار و دارای کودک بازنگری کرد (وامبوی^۱، ۲۰۱۱) و شرایط وی همچون تبعیض، فقر را تدوین قوانین در نظر گرفت. حتی می‌توان در برخی موارد نیز جرم‌زدایی نمود.

در صورت همراهی کودک با مادر در زندان، محیط و فضای زندان باید دوستدار کودک بوده و به گونه‌ای مدیریت شود تا محیط زندانی که کودک در آن زندگی می‌کند، شبیه محیط خانواده و جامعه باشد تا نیازهای رشدی کودک تأمین گردد. کودک نباید در محیطی قرار گیرد که در معرض خطر باشد، چه به دلیل شرایطی که در آن زندگی می‌کند و چه از جانب افرادی که با آن‌ها زندگی می‌نماید. در مواردی که شرایط مناسب نیست، ورود کودکان باید تا زمانی که اصلاحات انجام شود به تعویق بیفتد. کودک و مادر باید در مکان دور از سایر زندانیان زن نگهداری شوند (ماده ۴ (د) آیین‌نامه طبقه‌بندی زندان، ماده ۶ (بند پ) قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، ماده ۳۶/۳ قانون زندان اروپا). تا کودک بتواند تعامل بهتری با مادر خود برقرار نماید، به جای قرار گرفتن بیش از حد با سایر زندانیان بزرگسال، بازی کند و همچنین با کودکان دیگر تعامل داشته باشد.

کارکنانی که با کودک در تماس هستند باید در زمینه کودک و نیازهای ویژه وی آموزش ببینند و از آن‌ها حمایت شود. مادر قبل از زندانی شدن باید غربالگری شخصیت شود تا رفتارها، نگرش‌ها، وضعیت عاطفی وی با کودک ارزیابی شود و مشخص شود که آیا مادر به اندازه کافی شایستگی دارد تا کودک را نزد خود نگه دارد و از کودک آزاری توسط وی جلوگیری شود. انجام جلسات روان‌شناسی و مشاوره‌ای، آموزش نحوه مراقبت از کودک و آگاه‌سازی آن‌ها از تنبیه برای حفظ امنیت و جلوگیری از آسیب به کودک ضروری و تاثیرگذار است. قبل از ترک زندان، کودک باید برای زندگی خارج از زندان آماده شده و با آن سازگار شود زیرا این کودکان سال‌هایی از عمر خود را در حبس گذرانده و ممکن است نتوانند با زندگی عادی خارج از زندان کنار بیایند (جاوید، ۲۰۱۱). کودک باید با افراد و موقعیت‌هایی که در جامعه با آن مواجه خواهد شد، عادت داشته باشد، در طول زندان اجازه داشته باشد تا از زندان خارج شود و مدتی را با افراد خارج از زندان سپری و یا در طول زندان ملاقات‌های بیشتری را با افراد مختلف داشته باشد. بعد از خروج از زندان باید از کودک و مادر در صورت داشتن نیازهای مالی حمایت نمود (ماده ۳ (۲) پیمان‌نامه حقوق کودک، ماده ۳۵/۳ قانون زندان اروپا) و از سازمان‌های عمومی، مردم‌نهاد و غیرانتفاعی در این زمینه استفاده نمود. براساس نتایج پژوهش برای جدایی کودک از مادر در زندان برنامه خاصی وجود ندارد و حمایت‌های خاصی برای ورود کودک به جامعه در نظر گرفته نشده است.

¹ Wambui

یکی از دشوارترین موقعیت‌هایی که زنان زندانی تجربه می‌کنند، جدا کردن کودک از مادر است. جدایی ناگهانی و بدون برنامه باعث آسیب شدید روحی و افزایش اضطراب در مادر شده و همچنین به سلامت روانی کودک آسیب می‌زند و باعث اختلالات یادگیری و احتمال ارتکاب به جرم کودک در بزرگسالی خواهد شد. جدایی مادر و کودک نباید یکباره انجام شود و باید برای آن با کمک مددکاران و مشاوران برنامه‌ریزی نمود. برای جلوگیری از آزارهای جسمی و جنسی باید تعداد کارکنان را افزایش داد، کنترل و نظارت بیشتری بر رفتار و عملکرد کارکنان با استفاده از زیرساخت‌های فناورانه نمود و در بهترین حالت از زندانی نمودن مادر و کودک با جایگزین حبس، خدمات اجتماعی، زندان باز و ... جلوگیری کرد. استفاده از مددکار و یا کارمند آموزش دیده در کنار مادران معتاد، مصرف کننده الکل و دارای مشکلات روانی برای جلوگیری از آسیب مادر به کودک الزامی است. برای کلیه کودکان زندانی اعم از کودکانی که دارای والدین بوده و آن‌هایی که در اثر روابط خارج از ازدواج رسمی متولد شده‌اند براساس ماده ۳۰۷ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها، ماده ۶ (بند ت) قانون حمایت از اطفال و نوجوانان اوراق سجلی و هویتی تهیه نمود.

رژیم غذایی مناسب همراه با مکمل‌های غذایی به کودک و مادران باردار داده شود، امکانات پایه همچون تخت و ملافه مناسب برای آنها تامین گردد تا براساس آن منافع کودک نیز تضمین شود (ماده ۱۵۸ (ت) آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها، ماده ۱۵ قواعد بانکوک، ماده ۴ (ج و د) آیین‌نامه طبقه‌بندی زندان). کودکان نباید قربانی شرایط مادران خود شوند. از آنجایی که مادر زندانی نمی‌تواند مانند زمانی که در خانه است، زندگی کودک خود را تامین کند، دولت باید از ایشان حمایت کند تا اطمینان حاصل شود که کودک از کمبود نیازهای اولیه رنج نمی‌برد (ماده ۳ (۲) پیمان‌نامه حقوق کودک). کودک از حق بازی و سرگرمی برای سلامت جسمانی برخوردار است. هیچ قانون یا سیاستی وجود ندارد که اطمینان حاصل کند که این امر ارائه شده است. مقامات زندان باید با فراهم کردن فضایی برای فعالیت در فضای باز برای کودکان تحت مراقبت، این حق را تامین کنند. برای کودکان باید محل بازی و مکان‌های سرسبز و شاد تامین نمود. براساس ماده ۳۵/۲ قانون زندان اروپا همه کودکان حق آموزش رایگان و اجباری دارند. ایجاد مهدکودک در زندان‌ها راهکاری برای آموزش کودک است که در تعدادی از زندان‌های ایران فقط برای کودکان بالای دو تا شش سال و در وقت اداری وجود دارد. براساس تبصره ۱۵۸ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها دایر نمودن مهدکودک برعهده مدیر زندان است. به نظر می‌رسد سازمان زندان‌ها الزامی برای دایر بودن مهد کودک در زندان ندارد در حالی که برای آموزش و تقویت یادگیری کودک لازم است مهد کودک در تمامی زندان‌ها در بیشتر از ساعات اداری و با کارکنان آموزش دیده با تعامل بیشتر سازمان بهزیستی در تمامی زندان‌ها دایر شود.

۷. پیشنهادات

- زندان مکان مناسبی برای نگهداری از کودک نیست بنابراین پیشنهاد می‌شود به جای مجازات زنان باردار و دارای کودک خردسال از وضع قوانین حمایت‌گرانه برای کودکان همراه با مادران زندانی، مرخصی بیشتر برای ایشان، تاخیر در مجازات، اصلاح قوانین مربوط به زنان، انتقال زنان زندانی دارای فرزند خردسال به «زندان باز»، حبس خانگی استفاده گردد.
- نتایج پژوهش نشان داد که در قوانین و اسناد داخلی به کودکان همراه با مادران زندانی کمتر توجه شده است و آیین‌نامه و دستورالعملی خاص برای نیازهای این کودکان و نحوه رفتار با ایشان وجود ندارد. براین اساس پیشنهاد می‌شود که سازمان زندان‌ها آیین‌نامه خاص مدیریت زندان زنان و رفتار با زندانی زن را تدوین و بخشی را به کودکان همراه با مادران زندانی اختصاص دهد.

- بند الف ماده ۱۵۸ آیین‌نامه زندان‌ها تشخیص نگهداری کودک بعد از دو سالگی را به شورای طبقه‌بندی زندان سپرده است. پیشنهاد می‌شود در شورای طبقه‌بندی زندان برای تصمیم‌گیری درباره موضوعات مرتبط به کودکان همراه با مادران زندانی از مددکاران و روانشناسان زن که با زنان زندانی ارتباط داشته، نیازهای آن‌ها را می‌شناسند برای تصمیم‌گیری استفاده شود.
- برای آسیب کمتر به کودک پس از جدایی از مادر و خروج از زندان لازم است اقدامات حمایتی اجتماعی انجام گیرد. پیشنهاد می‌شود برای حمایت‌های بیشتر از کودک از سازمان‌های غیرانتفاعی و مردم‌نهاد در این زمینه استفاده شود و از این سازمان‌ها و نهادها نیز حمایت شود تا تشویق شوند خدمات بیشتری را برای حمایت از کودکان انجام دهند.
- برای جدایی مادر از کودک باید برنامه‌ریزی کرد. جدایی نباید یکباره انجام شود بلکه لازم است آماده‌سازی تدریجی و در طول زمان به کمک مددکار، روانشناس انجام شود تا مادر و کودک هر دو برای جدایی آماده باشند.
- حمایت‌های لازم از کودک بعد از خروج از زندان انجام شود. هزینه‌های ملاقات مادر با کودک بعد از خروج کودک از زندان کاهش یابد و از مادر زندانی در برابر گرفتن حضانت کودک حمایت حقوقی گردد.
- کودک همراه با مادر زندانی باید برای حفظ امنیت جسمی و روانی دور از سایر زندانیان بزرگسال نگهداری شود. پیشنهاد می‌شود موسسه‌هایی شبیه خانه که خارج از محدوده زندان هستند برای نگهداری مادر و کودک ایجاد شود. در کشور فنلاند واحد خانواده برای نگهداری کودک و مادر دور از سایر زندانیان ایجاد شده است و مادر و کودک می‌توانند تعامل مناسبی را با یکدیگر داشته باشند. یک کارمند در طول روز در کنار مادر و کودک وجود دارد تا از آسیب احتمالی مادر به کودک جلوگیری نماید.
- اطلاعات و آمار مربوط به کودکان همراه با مادران زندانی در ایران شفاف نیست. پیشنهاد می‌شود سامانه‌ای برای این کودکان طراحی و اطلاعات مربوط به به ورود، طول مدت نگهداری و بعد از خروج از زندان در آن ثبت گردد.

۸. منابع

- باقی، عمادالدین؛ موسوی، میرطاهر (۱۳۹۶). پیامدهای زندانی شدن بر خانواده زندانیان. مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۶ (۳)، ۵۱۷-۵۵۰.
- ربانی خراسگانی، علی؛ شعبانی، زینب (۱۳۹۳). بررسی وضعیت کودکان ساکن در زندان به همراه مادران زندانی. پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۳ (۴)، ۶۵-۸۳.
- سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور (۱۴۰۰). آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور. بازیابی شده در ۳ مهرماه ۱۴۰۱ از: <https://www.qavanin.ir/Law/PrintText/197192>
- سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور (۱۳۸۵). آیین‌نامه نحوه تفکیک و طبقه‌بندی زندانیان. بازیابی شده در ۳ مهرماه ۱۴۰۱ از: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1661504>
- شاهپوندی، احمد؛ ریسی و انانی، رضا؛ سلطانی، مرضیه (۱۳۸۹). بررسی عوامل موثر بر ارتکاب نوع جرم زنان در شهر اصفهان. پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، ۱ (۹)، ۷۹-۱۰۷.
- مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۹). قانون حمایت از اطفال و نوجوانان. بازیابی شده در ۳ مهرماه ۱۴۰۱ از: <https://dotic.ir/news/7053>
- معروفی، یحیی (۱۳۸۹). پیامدهای زندانی شدن والدین بر عملکرد تحصیلی فرزندان. خانواده‌پژوهی، ۶ (۴)، ۴۷۰-۴۸۲.
- میرکمالی، علیرضا؛ مهدوی، فاطمه (۱۴۰۰). خطر گرایش به بزهکاری در فرزندان دارای والد زندانی با تأکید بر اختلال در کارکرد جامعه‌پذیری خانواده. ره یافت پیشگیری از جرم، ۴ (۳)، ۱۳-۳۶.

- Alejos, M. (2005). *Babies and Small Children Residing in Prisons*. Switzerland: Quaker United Nations Office.
- Baghi, E.; Moussavi, M. T. (2017). The Consequences of Imprisonment on Prisoners' Families. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 6 (3), 517-550.
- Chhin, S. (2019). Kids don't belong in prison. Retrieved from <https://www.phnompenhpost.com/opinion/kids-dont-belong-prison>
- Cheruiyot, J. K. (2019). An Assessment of the Challenges of Children in Prison with their mothers: A Case of Langata Women Maximum Prison. *Interdisciplinary Journal on the African Child*, 1 (1)
- CSMC (2012) *Standard Guidelines for Corrections in Australia*. Victoria: State of Victoria. Cunneen C, Baldry E, Brown D, et al. (2013) *Penal Culture and Hyperincarceration: The Revival of the Prison*. Farnham: Ashgate.
- Council of Europe (2006). *European Prison Rules*. France: Council of Europe Publishing.
- Javeed, S. (2011). *Children Accompanying Mothers in Jail A Research Study*. Sweden: Save the Children.
- Islamic Consultative Assembly (2020). *Child Protection Law*. Retrieved on October 3, 2022 from: <https://dotic.ir/news/7053>.
- Maroufi, Y. (2010). Consequences of Parental Imprisonment on Children's Academic Performance. *Journal of Family Research*, 6 (4). 470-482.
- Mazoue, N. (2012). *Children Incarcerated with Their Mothers: A Critique of The Current Age-Based Approach to The Separation of Children from Their Mothers*. Masters in Child Care and Protection, University of KwaZulu-Natal, KwaZulu-Natal.
- Mircamali, A.; Mahdavi, F. (2021). Risk of Delinquency in Children with Incarcerated Parents with Emphasis on Family Socialization Dysfunction. *Crime Prevention Approach Quarterly*, 4 (3), 13-36.
- Prisons and Security and Corrective Measures Organization (2021). *The executive regulations of Prisons and Security and Corrective Measures Organization*. Retrieved on October 3, 2022 from: <https://www.qavanin.ir/Law/PrintText/197192>
- Prisons and Security and Corrective Measures Organization (2006). *Regulations on how to separate and classify prisoners*. Retrieved on October 3, 2022 from: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1661504>
- Pösö, T.; Enroos, R. (2010). Children Residing in Prison with Their Parents: An Example of Institutional Invisibility. *The Prison Journal*, 90 (4), pp. 516-533.
- Quaker Council for European Affairs (2007). *Women in Prison: A review of the Conditions in Member States of the Council of Europe (report Women in Prison)*. retrieved from: <https://www.qcea.org/wp-content/uploads/2011/04/rprt-wip1-main-en-feb-2007.pdf>
- Rabani Khorasghani, A.; Shabani, Z. (2014). Presentation of paradigm model Investigating the condition of the children residing in prison with their mothers. *Contemporary Sociological Research*, 3 (4). 65-83.
- Robertson, O. (2008). *Children Imprisoned by Circumstance*. Switzerland: Quaker United Nations Office.
- Sandin, B., & Halldén, G. (Eds.). (2003). *Barnets bästa—En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering [Child's best—An anthology on the meanings of childhood and welfare organization]*. Stockholm/Stehag, Sweden: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Shahyoundi, A.; Raisi Vanani, R.; Soltani, M. (2010). Investigating factors affecting the type of crime committed by women in Isfahan city. *Research Journal of Police Order and Security*, 1 (9), 79-107.
- United Nations General Assembly (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Retrieved from: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/crc.pdf>
- United Nations General Assembly (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Retrieved from: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf>
- United Nations General Assembly (2011). *United Nations Rules for the Treatment of*

- Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules). Retrieved from: <https://cdn.penalreform.org/wpcontent/uploads/2016/07/BangkokRules-Updated-2016-with-renumbering-SMR.pdf>
- Wambui, M. A. (2011). Analysis Of the Rights of Children Accompanying Their Incarcerated Mothers in Kenyan Prisons. Master of Laws, University of Nairobi, Nairobi.
- Walker, J. R.; Baldry, E.; Sullivan, E. A. (2021). Residential programmes for mothers and children in prison: Key themes and concepts. *Criminology & Criminal Justice*, 2 (1), 21-39.